

Joan Descarga i Àlex Nogué

TREMENTINA

UNA METÀFORA DE LA PINTURA

nucôlea

UNIVERSITAT DE BARCELONA

TREMENTINA

UNA METÀFORA DE LA PINTURA

ÍNDEX

LA VOLATILITAT DE LA TREMENTINA JOAN DESCARGA I ÀLEX NOGUE	13
A PROPÒSIT D'UNA FOTOGRAFIA DE TREMENTINAIRES: NOTES SOBRE UN PROCÉS DE CREACIÓ DE VALOR JOAN FRIGOLÉ REIXACH	19
RISC, AVENTURA I ASSOLIMENT: LA MEVA CONVERSA AMB L'ÚLTIMA TREMENTINAIRE MIREIA FOLCH-SERRA	25
TREMENTINA: NOMADISME, MEMÒRIA I GESTIÓ DE L'IMAGINARI CLARA GARÍ	33
ANAR PEL MÓN, ESCRIURE EL PAISATGE XAVIER ANTICH	44
VIATGE AGUSTÍN VALLE	52
MOLÈCULA C₁₀ H₁₆ JOAN DESCARGA I ÀLEX NOGUÉ	65
UNA CONVERSA JOAN DESCARGA I ÀLEX NOGUÉ	90
EPÍLEG JOAN DESCARGA I ÀLEX NOGUÉ	161

<<Encara que l'exposició lineal fos apta per a la descripció dels processos psíquics, com podríem fer una descripció d'un procés que no sabem quin és, que potser no existeix i que, si de debò existeix, és com si no existís?>>

Carles Hac Mor;
Despintura del jo,
València, Edicions 3 i 4,
1998, pàg 184.

LA VOLATILITAT DE LA TREMENTINA

JOAN DESCARGA I ÀLEX NOGUÉ

La idea inicial del treball que hem titulat <<Trementina>> va sorgir d'una conversa amb Mireia Folch-Serra, professora de Geografia Cultural a la Universitat de Western Ontario, al Canadà, amb qui vàrem coincidir al III Seminari Internacional sobre Paisatge del Consorci Universitat Internacional Menéndez Pelayo de Barcelona, organitzat per Joan Nogué a Olot el 2005.

Mireia Folch-Serra, filla d'exiliats polítics de la guerra civil, va fer la seva tesi sobre les trementinaires, un ofici que les dones i algun home, de la Vall de la Vansa i Tuixent, a mitjan segle XIX, varen idear per aportar diners a la precària economia familiar. Carregades d'herbes, bolets i resina de pi extreta del pi roig de la zona, recorrien Catalunya, generalment a peu, venent remeis per guarir tots els mals als seus clients, amb els quals varen establir vincles econòmics i afectius.

L'interès per aquest fenomen social va coincidir, d'altra banda, amb un treball de recerca emmarcat en la relació entre ciència i art i iniciat un any abans en col·laboració amb la Universitat de Barcelona (REDICE), el Parc Científic de la Universitat de Barcelona, el Consell Superior d'Investigacions Científiques i l'Entitat Autònoma de Difusió Cultural del Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya.

Amb aquesta publicació, eminentment visual com difícilment podia ser d'altra manera, hem volgut articular una reflexió sobre la pintura amb un càlid record a aquelles <<dones que anaven pel món>>. Hem construït una obra autònoma que vol reflectir el nostre discurs sobre l'art i que se sotmetrà per primer cop a la mirada pública a la Nau Còlea. Hem reflectit una bona part del procés de creació i deixat visibles el mètode de creació que utilitzem i les bifurcacions que segueix tot procés exploratori.

El fet que aquestes <<dones que anaven pel món>>, com les anomena Joan Frigolé¹, dediquessin uns mesos de l'any a viatjar venent herbes remeieres i resina de trementina per fer <<pegats>>, ens va semblar un punt de partida d'una gran càrrega poètica i un magnífic inici per especular sobre la relació amb la pintura, en un moment que l'art sembla haver dissolt les disciplines artístiques.

La coincidència que la trementina fos una matèria

comuna a la pintura a l'oli i als ungüents remeiers obria per nosaltres un atractiu marc d'especulació dins el qual podíem trobar-hi metàfores que relacionessin dos àmbits tan aparentment dispars com la pintura –i per extensió l'art– i la medicina popular, i que ens permetessin tornar a formular alguns principis massa fàcilment assumits en la nostra pràctica artística.

De seguida ens vam adonar que aquests dos àmbits no n'eren tant, de dispars; que tant en l'art com en les trementinaires era essencial el que la psicologia anomena <<efecte placebo>>, és a dir, les conseqüències en el nostre comportament fisiològic o intel·lectual d'una convicció. La trementina i la pintura, dos productes amb una suposada acció terapèutica. Que els ungüents remeiers, ja siguin elaborats amb processos tradicionals o amb fórmules construïdes sense fonament ni experimental ni científic, curessin, ens preocupa molt menys que reconèixer la funció terapèutica que exerceix l'art sobre l'espectador i sobre el mateix creador.

Si una creació és la resposta a un sistema d'interaccions socials, individuals i simbòliques, la resposta que donaren les trementinaires al seu context social i econòmic fou d'una creativitat admirable. Aquesta resposta interpretada en clau artística, com l'aplicació de l'enginy per obtenir un producte des del no-res, no està lluny dels processos de creació artística.

La flaire característica² de la trementina es va tornar a fer present. Les primeres pintures a l'oli de quan érem joves. Les primeres lliçons. La mirada atenta, intentant trobar sentit a tot plegat. El lliscar del carbonet, el silenci, el dubte, la por, els olis, l'olor de trementina...

La trementina és un additiu i un diluent de la pintura i també la matèria bàsica de la miraculosa medicina.

La <<dissolució de la pintura>> és una frase feta, comuna a moltes soporíferes reflexions sobre art contemporani.

La trementina dissol la pintura quan la pintura resta visible en el marc.

La trementina serveix per curar. La trementina serveix per dir que serveix per curar. La trementina cura tant si és barrejada amb romaní, com amb blau cobalt.

La trementina és una invenció; l'art, també.

La trementina és el resultat d'un enginy; l'art, potser no.

La trementina és duta per dones <<...que haurien fet viure cent fills i els homes no eren capaços de fer-ne viure un.>> ³

Les trementinaires troben la matèria daurada en el

seu entorn immediat, un bon lloc per cercar-hi la inspiració.

Les trementinaires converteixen allò immediat en únic.

La muntanya és màgica.

Traç de pinzell, caminat. “Rams amunt, Pasqua a casa”.

Dins del context, allò immediat pot esdevenir ensonyat.

Fil de mel, regalim de pintura. La volatilitat de la trementina.

¹ Frigolé, Joan. *Dones que anaven pel món*, Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura, 2005

² Podeu trobar informació sobre la trementina, entre altres llocs a: es.wikipedia.org/wiki/trementina, www.ub.es/ossma/seguretat/documents/arts.PDF

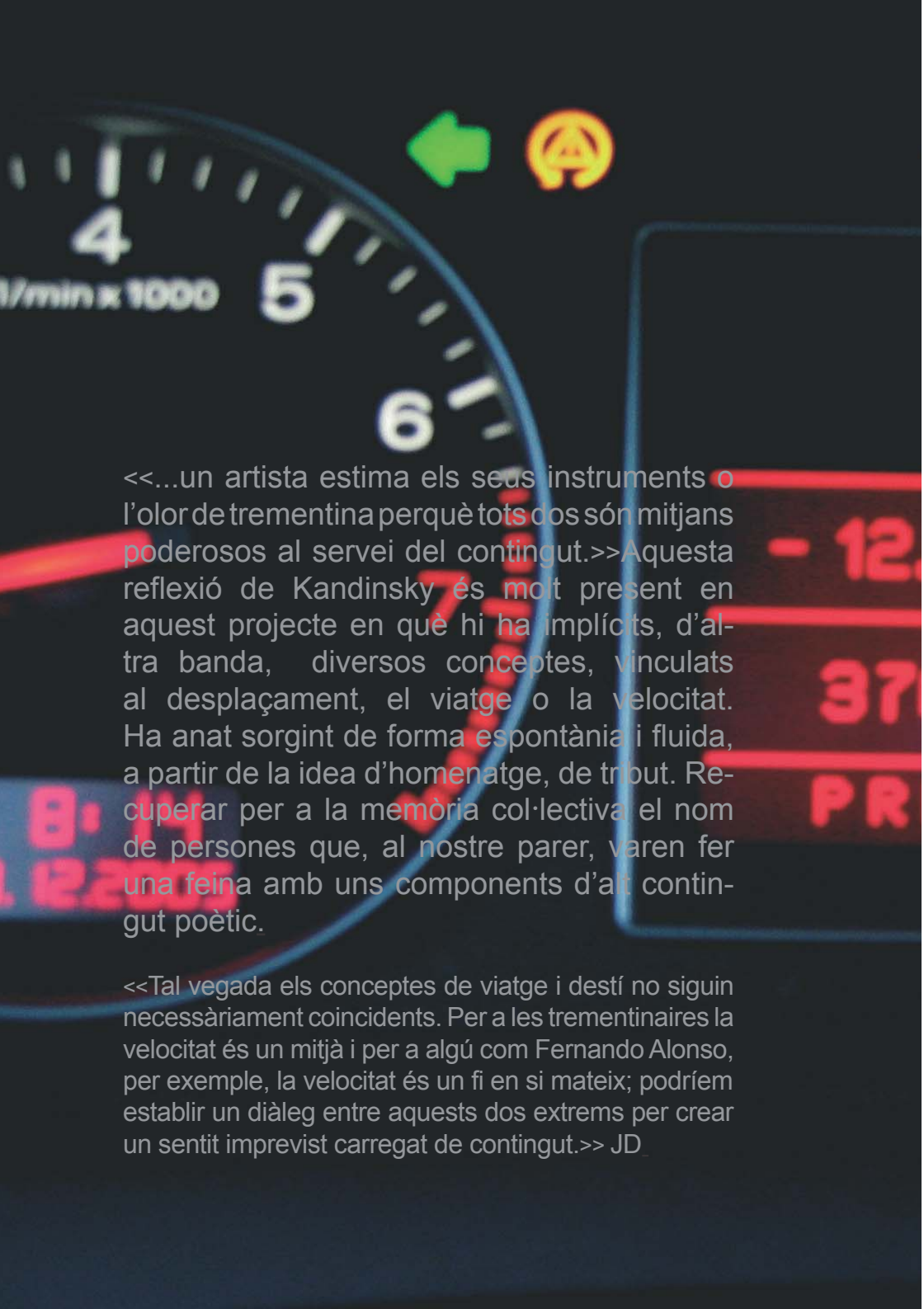
³ Maria Cols Cortina de Cal Mateuet de Cornellana, citada per Frigolé, J.; 2005, pàg. 180

*<<Els explicaves los
remeis i la gent estava
contenta>>*

Fragment d'una entrevista de Mireia
Folch-Serra amb Sofia Muntaner,
trementinaire d'Ossera

<<...un artista estima els seus instruments o l'olor de trementina perquè tots dos són mitjans poderosos al servei del contingut.>> Aquesta reflexió de Kandinsky és molt present en aquest projecte en què hi ha implícits, d'altra banda, diversos conceptes, vinculats al desplaçament, el viatge o la velocitat. Ha anat sorgint de forma espontània i fluida, a partir de la idea d'homenatge, de tribut. Recuperar per a la memòria col·lectiva el nom de persones que, al nostre parer, varen fer una feina amb uns components d'alt contingut poètic.

<<Tal vegada els conceptes de viatge i destí no siguin necessàriament coincidents. Per a les trementinaires la velocitat és un mitjà i per a algú com Fernando Alonso, per exemple, la velocitat és un fi en si mateix; podríem establir un diàleg entre aquests dos extrems per crear un sentit imprevist carregat de contingut.>> JD

.-<<Cert, la qüestió de la veritat en art va ser una de les primeres preocupacions dels grecs. És a dir, la conformitat amb la realitat, encara que també hi havia qui pensava que l'artista més valorat era aquell que anava pel mal camí. Personalment hi estic d'acord. Sòcrates pensava que l'art havia d'expressar la veritat imitant la realitat, i amb aquesta idea, convertida en axioma per Plató, hem conviscut durant més de dos mil anys.>> JD